

osvoboditev. Na koncu se pisec dotakne še povojnega položaja in stališča velikih sil do prizadevanj koroških Slovencev po boljši usodi.

Stane Skrabar je v razpravi *Sedma godišnjica osnivanja Prve slovenačke proletarske brigade »Tone Tomšič«* (Crvena zvezda 1949, št. 7, str. 37—41) prikazal, predvsem na temelju spominov, ustanovitev Tomšičeve brigade 16. julija 1942, njene akcije tega leta po Dolenjskem, nato ustanovitev XIV. divizije leta 1943, v katere sestav je prišla Tomšičeva brigada, aktivnost brigade v novi diviziji in njeno pot leta 1944 iz Bele krajine na Štajersko, strahote bojov po prihodu tja in nato za zaključek še položaj brigade na Štajerskem do osvoboditve.

Odlomek iz svojih spominov na boje na Primorskem je priobčil France Bevk pod naslovom *Okršaj na Velikim Laznama* (Crvena zvezda 1949, št. 11-12, str. 33—36).

Na začetke ustvarjanja Osvobodilne fronte se nanaša razprava Toneta Fajfarja *Slovenačko proleće 1941* (Crvena zvezda 1950, št. 6-7, str. 20—23). V njej je bralcem Crvene zvezde prilagodil razpravo, ki je izšla že prej v slovenščini pod drugim naslovom. Pisec v tej razpravi prikazuje ustanovni sestanek Protiimperialistične fronte, izbruh vojne med Nemčijo in Sovjetsko zvezo ter vlogo Komunistične partije v mesecih po zlomu stare Jugoslavije.

Z nastankom in razvojem partizanstva na območju Krima, Ljubljanskega vrha in globlje Notranjske ter ozemlja do Kolpe se ukvarja razprava Toneta Vidmarja-Luke pod naslovom *Borbe krimskih partizana 1941—1942* (Crvena zvezda 1950, št. 6-7, str. 24—29). Časovno obdeluje leto 1941 in prvo polovico 1942 do nastanka prvega osvobojenega ozemlja na Dolenjskem maja 1942.

Razprava Martina Grajfa *Slovenačko Primorje u NO ratu* (Crvena zvezda 1950, št. 6-7, str. 30—34) podaja pregled narodnoosvobodilnega gibanja in partizanskih enot na Primorskem. V obeh primerih označuje pisec razvojne faze in pomembnejše momente v tem razvoju.

S posebnim poglavjem narodnoosvobodilnega gibanja v Ljubljani se ukvarja Zima Vrščaj v prispevku *Demonstracije u Ljubljani u danima borbe — Masovna politička aktivizacija stanovništva u borbi protiv okupatora* (Crvena zvezda 1951, št. 1, str. 6—10). V njem prikazuje avtorica množične manifestacije ljubljanskega prebivalstva v letu 1941 (29. oktobra in 1. decembra) in 1942 (3. januarja in 8. februarja), propagandne akcije po mestu v letih 1942 in 1943, nato pa manifestacije žena 1943 in bojkote domobransko-fašističnih prireditev 1944.

Fr. Škerl

Crvena zvezda 1951—1959. List Saveza boraca narodnooslobodilačkog rata. Beograd 1951—1959. Izd. Novinsko preduzeće »Borba«, Beograd.

Poleti 1951 je »Crvena zvezda« spremenila svojo fiziognomijo. Iz dotadanje revijalne oblike se je razvila v časnik. Spremenila pa ni samo zunanje oblike, temveč se predrugačila tudi vsebinsko, kar je bilo v skladu s pogostejšim izhajanjem. Začela je izhajati najprej štirinajstdnevno, od januarja 1953 dalje pa tedensko. V obdelovanju problematike je prevzela časniški način prikazovanja problemov. Priobčevala je gradivo iz vseh republik. Zato je v njej v tej dobi izšlo več člankov, katerih vsebina se nanaša na narodnoosvobodilni boj v Sloveniji. Ti članki so deloma bolj ali manj samostojne obdelave ali predelave problemov NOB v Sloveniji, deloma so pa prevedeni ponatisi že v Sloveniji objavljenih člankov. Teh zadnjih člankov v tem referatu nisem upošteval.

Na velikopotezni in junaški pohod četrte armade proti Trstu se nanaša reportaža, ki jo je napisal Mahmud Konjhodžić pod naslovom *Prvi maj 1945 u Trstu* (Crvena zvezda 4. maja 1952, št. 20). Kot nekdanji vojni reporter je pisec v njej opisal pohod četrte armade proti Trstu, medvojni položaj v Trstu, boje za Trst in njegovo osvoboditev.

Neimenovani avtor je pod naslovom *Jedna uspešna akcija partizana iz Beneške Slovenije* (Crvena zvezda 8. septembra 1953, št. 72) opisal akcijo Marka Redelongija na nemška letala pri Udinah spomladi 1944 in nato še Redelongijev junaški konec.

Požrtvovalnost in privrženost osvobodilnemu gibanju kaže *Pismo majke poginulog druga Skalarja* (Crvena zvezda 8. septembra 1953, št. 72).

Poučen prispevek k osvobodilnim bojem za Trst je v obliki spominov napisal komandant XX. divizije Bogdan Pecotič pod naslovom *Bitka za Trst* (Crvena zvezda 4. maja 1954, št. 106).

Pod naslovom *Anton Dežman-Tonček* (Crvena zvezda 20. julija 1954, št. 117) je Lojze Batič orisal gorenjskega narodnega heroja in njegove pomembnejše akcije, zlasti v Dražgošah januarja 1942 in na planini Sv. Mohorja ter boje na Primorskem.

Utrinek iz partizanskih bojev na Pohorju za Novo leto 1944 je napisal Milan Kranjc pod naslovom *Na straži* (Crvena zvezda 20. julija 1954, št. 117).

Na Ljubljano se nanaša članek D. Popovića *Ljubljana u danima borbe* (Crvena zvezda 20. julija 1954, št. 117). V njem je pisec na reportažni način opisal nekaj primerov privrženosti Ljubljančanov narodnoosvobodilnemu gibanju.

Odlomek iz daljše razprave predstavlja Iva Pirkovića *Napad na Rožni dol* (Crvena zvezda 20. julija 1954, št. 117). V njem govori pisec o uspeli akciji junija 1942, ko so belokranjski partizani napadli italijansko postojanko v Rožnem dolu.

Lepo oddolžitev spominu na komandanta slovenskih partizanov Franca Rozmana-Staneta predstavlja članek Lazara Brajića *Stane u akciji* (Crvena zvezda 9. novembra 1954, št. 133), v katerem je pisec po beležkah Petra Tomazina in Leona Zalaznika opisal Stanetovo bivanje med koroškimi partizani pozimi in spomladi 1942/43 ter njegovo akcijo v Mežici in posledice.

Nekaj primerov izrednega junaštva narodnega heroja Toneta Okrogarja-Nestla je opisal D. D. v članku *Sećanja na Okrogarove podvige* (Crvena zvezda 22. februarja 1955, št. 148). Podobno je M. Vidic pod naslovom *Uspomene nezaborane* (Crvena zvezda 19. julija 1955, št. 169) prikazal spomine primorskega borca Danila Loviščka na pomembnejše akcije na Primorskem, a Jurij Pretnar je opisal svoje spomine v članku *Tada sam imao jedanaest godina. Sećanja na omladinske akcije i zadatke u okviru Oslobojilne fronte* (Crvena zvezda 19. julija 1955, št. 169).

Na sodelovanje beograjskega Slovenca v osvobodilnem gibanju je pokazal članek Milana Jovanovića *Kolona je zaustavljena* (Crvena zvezda 19. julija 1955, št. 169).

Domobranskega nasilja na hribu Sv. Urha se je dotaknil S. Bek v članku *Žrtve sa Urha* (Crvena zvezda 4. oktobra 1955, št. 180). V prikaz je vpletel pripovedovanje Slavke Dežmanove, ki je bila sama mučena pri Sv. Urhu.

Dva večja in temeljitejša prispevka je napisal Franta Komel. V prvem *Stane i njegovi borci* (Crvena zvezda 15. novembra 1956, št. 238) je orisal dejavnost Staneta-Franca Rozmana v operacijah na Štajerskem leta 1941, nato njegovo snovanje drugega štajerskega bataljona na Dolenjskem, pohod II. grupe odredov preko Gorenjske na Štajersko, bivanje na Štajerskem v letih 1942 in 1943, nato pa vrnitev v Glavni štab, v katerem je jeseni 1944 končal ob nesreči z minometom. V drugem članku *Bitka kod Dražgoša* (Crvena zvezda 15. januarja 1957, št. 247) je za uvod najprej prikazal partizansko aktivnost na Gorenjskem leta 1941, nato pa premik Cankarjevega bataljona na Dražgoše, nemške priprave za napad na partizane in naposled potek bojev ter rezultat.

Drobni, toda junaški doživljaj kurirja Franca Sušteršiča prikazuje članek neznane avtorja pod naslovom *Podvig kurira Franca* (Crvena zvezda 22. januarja 1957, št. 248), ki je na Žumberku postrelil grupo Nemcev in rešil dva zajeta partizana.

Na mladinsko dejavnost se nanaša tudi članek Ivana Jana *Ispunjena reč* (Crvena zvezda 3. decembra 1957, št. 293), ki govori o življenju in smrti skojevca Stanka Mlakarja, ki je bil med mladinci, ki so jih Nemci zajeli na Okroglem. Na Gorenjsko posega tudi drugi prispevek Ivana Jana *Poverenje u vlastite snage* (Crvena zvezda 21. julija 1958, št. 378), ki v reportažni obliki govori o vstaji v Bohinjski dolini v decembru 1944.

Z najpomembnejšo akcijo na Notranjskem leta 1941 se ukvarja B. Popov članek *Napad na Lož — Akcija prvih Šercerovaca* (Crvena zvezda 21. julija 1958, št. 378). Pisec ga je prikazal po pripovedovanju udeleženca Franca Kelvišarja.

Na skrajni meji reportažnega načina prikazovanja je prispevek Matevža Haceta *Tri jula* (Crvena zvezda 21. julija 1958, št. 378). V njem opisuje pisec po spominu tri dogodke, ki so se zgodili v treh različnih julijih, in to govor komandanta Slavca iz Zidanskovega bataljona na Petelinjku 1942, požrtvovalnost aktivista v Suhi krajini 1943 in boje na Pohorju 1944.

Na območje partizanskih tehnik sega Bojan Ajdič s člankom *Prva partizanska štampartija u Primorskoj* (Crvena zvezda 28. oktobra 1959, št. 340). V njem je opisal historiat tehnike »Nanos«.

O malo znanem udarnem bataljonu XV. divizije je Mile Pavlin napisal članek *Uvek tamo gde je najteže* (Crvena zvezda 28. oktobra 1959, št. 340). V njem je prikazal njegovo dejavnost od ustanovitve 1. decembra 1944 do konca januarja 1945.

Fr. Škerl

Arhiv za pravne i društvene nauke 1945—1959. Organ Saveza udruženja pravnika Jugoslavije. Beograd 1945—1959.

Arhiv za pravne i društvene nauke je v 15 letih svojega izhajanja objavil več razprav, ki obdelujejo tudi probleme, ki se nanašajo na Slovenijo. Delno obdelujejo direktno probleme iz NOB v Sloveniji, delno pa imajo razprave bolj splošni okvir in se toliko nanašajo tudi na Slovenijo. Razprav takega značaja je izšlo največ ob desetletnici drugega zasedanja AVNOJ v Jajcu (1943—1953).

S pravnimi problemi iz dobe NOB v Sloveniji se je največ ukvarjal dr. Makso Šnuderl. V prvi razpravi z naslovom *Razvoj materijalno-krivičnog prava u narodnooslobodilačkoj borbi Slovenije* (Arhiv za pravne i društvene nauke 1948, št. 1, str. 120—132) je pisec orisal historiat kazenskega prava in njegovih organov v dobi NOB v Sloveniji. Razvoj je zasledoval od 1941 dalje preko osvobojenega ozemlja na Dolenjskem 1942 v drugo osvobojeno ozemlje po kapitulaciji Italije 1943 in dalje do 1945. Na koncu razprave je dodal sistematičen pregled kazenskega prava v NOB v Sloveniji z navedbo pristojnih odlokov organov NOB v Sloveniji. V drugi razpravi *Sudsko pravo. Organizacija sudova i krivični postupak za vreme narodnooslobodilačke borbe u Sloveniji* (Arhiv za pravne i društvene nauke 1948, št. 4, str. 581—587) prikazuje pisec razvoj sodstva in sodnih organov s posebnim pogledom na vojsko in posebej za civilno območje sodne aktivnosti. V prikazu poudarja oziroma opozarja na revolucionarni značaj sodnega postopka.

O rušenju starog i izgradnji novog državnog aparata u toku narodnooslobodilačke borbe (Arhiv za pravne i društvene nauke 1949, št. 2, str. 278 do 288) razpravlja dr. Leon Geršković in prikazuje, kako so rasli organi narodnoosvobodilnega gibanja in kakšne naloge so opravljali.

Problem javnega tožilstva v Sloveniji je obdelal Marjan Vivoda v razpravi *Nastanak i razvoj javnog tužilstva u NR Sloveniji u toku oslobodilačkog rata i narodne revolucije* (Arhiv za pravne i društvene nauke 1950, št. 1, str. 140 do 152). Pisec je prikazal, iz kakšnih osnov je raslo javno tožilstvo v Sloveniji pred kapitulacijo Italije. Pri orisu časa po kapitulaciji Italije se pisec ukvarja predvsem s strukturo organizacije javnih tožilcev, njihovimi dolžnostmi in formalnim postopkom. Na koncu je pisec priobčil pod naslovom: »Pravni propisi na osnovu kojih su radili javni tužioci u NR Sloveniji 1943—45« seznam odlokov, razpisov, pravilnikov, uredb in navodil, po katerih so morali javni tožilci opravljati svoj posel.

V članku *29. novembra 1943* (Arhiv za pravne i društvene nauke 1951, št. 4, str. 509—513), ki je ponatis govora, ki ga je imel Moša Pijade na seji Srpske akademije znanosti 27. novembra 1951, je avtor označil pomen 29. novembra 1943 in kako so nastale najpomembnejše odločbe, ki jih je potem sprejelo drugo zasedanje AVNOJ.